

A MAGYAR ORSZÁGOS LEVÉLTÁR 2010–2015 KÖZÖTTI INTÉZMÉNYI FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓJA

A levéltárügy, a kultúra és a közigazgatás terén egyaránt nagy jelentőséggel bír a Magyar Országos Levéltár főigazgatójának személye. Azonban meggyőződésem, hogy elsősorban nem a pozíció, és az arra felfűzhető kapcsolatrendszer miatt fontos a főigazgató személye. Az csupán az egyéni ambíciókat szolgálná. A Magyar Országos Levéltár főigazgatójának komoly szakmai kihívásokkal és feladatokkal kell szembenéznie amellet, hogy képviseli, vezeti a legrégebbi magyar közgyűjteményt, a 253 éves múltra visszatekintő intézményt. Felelős 262 munkatársáért, a Levéltárnak otthont adó négy épületért. Legjobb tudása szerint úgy irányítja a Magyar Országos Levéltárat, hogy az mindenkor megfeleljen a fenntartó, az állam és az állampolgárok elvárásainak, és magas színvonalon teljesítse kulturális és közigazgatási misszióját. Ez a komplex feladat elszántságot és elkötelezettséget, felkészültséget és fizikai terhelhetőséget, ugyanakkor gyors problémamegoldást és erős érzelmi intelligenciát, de mindenképp előt munkát, sok-sok munkát követel.

A Magyar Országos Levéltárban hosszú évek óta komoly szakmai munka folyik, amelynek nyomán jelentős eredmények születtek. A levéltári és tudományos munka magas színvonalának további biztosítása érdekében fontosnak tartom, hogy az intézményt jól ismerő, az intézményért több éve dolgozó munkatárs kerüljön a MOL élére. Meggyőződésem, hogy a Magyar Országos Levéltár munkatársai között vannak ismereteik és képességeik alapján alkalmas személyek a Levéltár irányítására. Ha ez nem így lenne, gyenge bizonyítványt kellene kiállítani a Magyar Országos Levéltár szakmai és tudományos teljesítményéről, de mindenképpen a leköszönő főigazgató személyzeti politikájáról, aki 12 év alatt nem tudott megfelelő vezetői utánpótlást kinevelni az intézményén belül. Szerencsére korántsem ez a helyzet! Csak meg kell nézni az állománylistát és a MOL éves beszámolóit, máris szembetűnik, hogy a Levéltárban milyen magas a tudományos fokozattal, a levéltári szakirányú végzettséggel, a nyelvismerettel és a további végzettséggel rendelkező munkatársak aránya. A Magyar Országos Levéltár az ország első Levéltára. Ez kifejezésre jut az itt őrzött iratanyag terjedelmében, jelentőségében és a munkatársak szakmai teljesítményében, az itt végzett munka magas színvonalában is.

* * *

Szakmai pályázatomban részletesen kifejtem a jelen, a közeljövő és a pályázati ciklus végéig terjedő jövő legégetőbb problémáit, a főbb nehézségeket, és az ezekkel kapcsolatos feladatokat, illetve azok megoldását célzó elképzeléseimet.

I. ÜZEMELTETÉS

A levéltári szakmai munkát alapvetően befolyásolja az infrastruktúra, amelyben dolgozunk, ezért pályázatom elején az üzemeltetéssel kapcsolatos kérdéseket tekintem át. A Magyar Országos Levéltár jelenleg négy telephellyel rendelkezik. Ezek fenntartása, működtetése komoly kihívást jelent.

A Levéltár központi épülete a budai várban, a Bécsi kapu téren áll. A főváros egyik legszebb historizáló palotája, amelyet eredetileg is az Országos Levéltár céljára emeltek. Itt őrzik az első magyar írásos emlékektől a második világháború végéig keletkezett iratokat, valamint minden magyar törvény eredeti példányát (napjainkig) és néhány irategyüttest a 20. század második feléből. Az épület teljesen betelt, de mivel jobbra már nem gyarapodó, lezárt iratokat őriz, további helyekre már nem is igen van szükség. Viszont az épület jelentős felújításra szorul. Elavult a tűzvédelmi rendszer, a raktárak alig felelnek meg a mai állományvédelmi előírásoknak. Semmiféle levegőszűréssel, légkondicionálással nem rendelkeznek. A körülmények jelentősen csökkenthetik az iratok élettartamát.

Ugyancsak a várban, a Hess András téren álló eklektikus palota közel fele részében működik a Magyar Országos Levéltár másik telephelye (az épület másik felében a Magyar Kultúra Alapítvány, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és egyéb hivatalok, alapítványok, irodák kaptak elhelyezést). Az épület üzemeltetéséért a Magyar Kultúra Alapítvány a felelős. Ebből számos probléma keletkezik. A vízrendszer tekintetében már önállósult a Levéltár, de a fűtési rendszerről történő leválás legalább 20 millió forintos költséget jelentene. Ugyanakkor számos problémánk adódik a máig közös rendszerek üzemeltetéséből. A kezdeti megállapodástól eltérően idővel zavarosan alakult és máig megoldatlan a területek jogszerű megosztása az Alapítvány és a Levéltár között. Mindenképpen jogilag rendezett helyzetet kell teremteni a Hess András téri ingatlannal kapcsolatban.

Ebben az épületben őrizzük az 1945 utáni politikai kormánysszervek és a Magyar Dolgozók Pártja (1948–1956), valamint a Magyar Szocialista Munkáspárt (1956–1989) központi szerveinek iratait. Ezek a levéltári iratok az 1945 utáni magyar történelem legfontosabb forrásai, amelyeket méltatlanul, a levéltári őrzésre teljesen alkalmatlan(!) épületben helyeztek el. A raktárakban a levegő relatív páratartalma és a hőmérséklet ingadozása is meghaladja az

elfogadható mértéket. A nem záródó raktárablakok felújítása éppen csak megkezdődött, és forrás hiányában nagyon lassan halad. A 100 éves épületben a nyári viharok általában több százezer forintos kárt okoznak.

Óbudán épült fel 1997-ben a MOL modern épülete. Itt helyezték el a gazdasági szervek, vállalatok iratait (a 17. századtól napjainkig), valamint az 1945 utáni gazdaságirányítás legfőbb állami (miniszteriális és egyéb központi) szerveinek iratanyagait. Ezen kívül az épületben őrzik a hazai és a magyar vonatkozású külföldi mikrofilmeket, a legjelentősebb hungarika-gyűjteményt, és mások mellett például az 1895 előtti teljes egyházi anyakönyvi állományt. Az épület ugyan csak 12 éves, de eddig is számos konstrukciós hibát kellett kijavítani (pl. szükség volt a mínusz negyedik szinten a talajvíz miatt a tönkrement burkolat cseréjére, az épület tetőzetének javítására, a beázások kiküszöbölésére stb.). A legnagyobb problémának mégis a mechanikus klímát tartom. Ennek fenntartási és javítási költségei jelentősen terhelik (időnként túlterhelik) a Levéltár büdzsáját.

A Magyar Országos Levéltár negyedik telephelye szintén a budai várban található. A Majláth család műemléki palotájába került a Levéltár (az ország legjelentősebb levéltári) restaurátorműhelye. A kiváló szakemberek és gépeik balesetveszélyes, zsúfolt helyhez vannak kötve a lehetőség kényszere által.

Mindezen ingatlanvagyon fenntartása és működtetése jelenti a Levéltár nem személyi jellegű kiadásainak legnagyobb részét. A javításokat is átgondoltan, szigorú tervek mentén lehet megvalósítani, fejlesztésekre alig van lehetőség. Az épületek üzemeltetési gondjait csak tetézi a tény, hogy rövid időn belül, akár a következő főigazgatói ciklusban teljesen betelnek a raktárak. Erről az alábbi fejezetben részletesen írok, és ott jelzem a megoldási koncepciót is.

Az üzemeltetéshez kapcsolom az ide tartozó személyi kérdések problémáját is. A MOL négy épületében három gondnokságvezető alá rendelten három gondnokság működik. Ezek egységesen a Biztonsági és Üzemeltetési Főosztály keretein belül a főigazgató hatáskörébe tartoznak. Véleményem szerint sem a biztonságot, sem pedig az üzemeltetést nem kell közvetlenül a főigazgató alá rendelni. Neki nyilván ismernie kell a gondokat, és választania kell a megoldások közt, hiszen az épületekért is ő felel, de az üzemeltetés és biztonság a Gazdasági Igazgató és a szakképzett műszaki vezető hatáskörébe kell, hogy tartozzon. Érdeemes lenne azt is átgondolni, hogy talán takarékosabb megoldást kínálna egyetlen gondnokság alá szervezni a jelenlegi hármat. A műhelyeket, berendezéseikkel együtt Óbudára telepíteném, ahonnan például a napi gépkocsijáráttal is el lehetne látni a legszükségesebb javításokat.

A Magyar Országos Levéltár leendő főigazgatójának abból kell kiindulnia, hogy a nagy múltú intézményt a következő időszakban a jelenleginél is kevesebb költségvetési támogatásból kell működtetni. Ez szigorú takarékosági intézkedéseket követel a vezetőtől. A bevételi források növelésének egyik lehetősége a MOL honlapján elérhető digitalizált iratok fizetössé tétele. Ennek kereteit az e-Levéltár megvalósításával egyidejűleg részletesen ki kell dolgozni. Költségcsökkentő tényezők lehetnek az átgondolt szervezeti változások is, amelyeket a későbbiekben még részletesebben kifejtek. Azonban mindent meg kell tennie, hogy az iratok őrzése, a kutatók és ügyfelek kiszolgálása semmiképpen se sérüljön. Emellett mindenképpen biztosítani kell a jól felkészült munkatársak álláshelyeit. Gondoskodni kell az Oktatási és Kulturális Minisztérium Levéltári Szakfelügyelet, az OKM Kutatási Kollégium és az OKM Levéltári Kollégium működtetéséről.

II. INTÉZMÉNYI FEJLESZTÉSI KONCEPCIÓ

A személyi kérdések megoldatlansága néhány esetben jelentős feladat elé állítja majd az új főigazgatót. A MOL két főosztályán (II. és V.) jelenleg is betöltetlen a vezetői álláshely (a szervezeti egységeket megbízott főosztályvezetők irányítják). A IV. főosztály esetében pedig 2010-ben felmerül majd a nyugdíjba vonuló főosztályvezető megfelelően felkészült utódjának megtalálása. Véleményem szerint a Levéltár számára az a legfontosabb szempont, hogy az új vezető szakmailag alaposan felkészült legyen, ugyanakkor kölcsönösen megbízható kapcsolatot jelentsen az intézmény főigazgatója és helyettesei, valamint az általa irányított szervezeti egység munkatársai közt. A megoldás, hogy a szervezeti egységek új vezetőit belülről „építsük fel” kézenfekvő, erre minden erőfeszítést meg kell tenni a jövőben. Megoldást kínálhat a szervezeti egységek összevonása is: például az I. Központi és regionális kormányservek (1526–1867) Főosztályát és a III. Családi Iratok és Gyűjtemények Főosztályát egy főosztályvezető és egy osztályvezető irányítása alatt egyesíteni kell. Az V. Politikai Kormányservek (1945–) és MDP–MSZMP iratok Főosztályát, a VI. Gazdasági Kormányservek Főosztályát (1945–) és a VII. Kormányzati Gyűjtőterületi Főosztályt egy főosztályvezető és két osztályvezető irányítása alá kell rendelni. A II. Polgári kori kormányservek Főosztályát (1867–1944) és a IV. Gazdasági Szervek Főosztályát esetleg osztályokká lehetne alakítani, és helyzetüket akkor kellene újból tárgyalni, amikor lehetőség lenne azonos épületen belül a polgári korszaktól kezdve egy új levéltári struktúra kiépítésére (történeti levéltár a kezdetektől 1867-ig, továbbá a polgári kortól kezdődően napjainkig). Amennyiben sor kerül főosztályok osztállyá alakítására, felül kell vizsgálni a VIII.

Reprográfiai Főosztály, a IX. Kutatás-szolgálati és Tájékoztatási Főosztály és a X. Állományvédelmi Főosztály, továbbá a XI. Könyvtár és a XVI. Elektronikus Iratok Főosztálya helyzetét is.

Ugyancsak problémát jelent az intézményben tapasztalt jelentős mértékű fluktuáció. Ez elsősorban a VII. Kormányzati Gyűjtőterületi Főosztályt és a XV. Informatikai Osztályt érinti. A VII. főosztályon az utóbbi időben egyre inkább arra törekedtünk, hogy a történelem, esetleg levéltáros diploma mellett az osztály speciális feladatai miatt a jogi vagy államigazgatási végzettséget előnyként kezeljük. Az immár évek óta folytatott – általam preferált – gyakorlatnak köszönhetően, a VII. osztály kilencfős tudományos állományából öten jogi végzettséggel, ketten államigazgatási diplomával rendelkeznek (ketten a történelem és/vagy levéltár szak mellett végeztek jogi egyetemet, egy harmadik kolléga pedig 25 éves levéltári gyakorlatát és ismereteit erősítette jogi diplomával). A Levéltár szempontjából természetesen örömdetes tény, hogy magasan képzett munkatársakkal dolgozhatunk, a másik oldalról azonban annak is fennáll a veszélye, hogy ezt a tudást az államigazgatás területén magasabb bérekkel honorálják, mint a Levéltárban.

Az Informatikai Osztály esetében a piacképes informatikai szaktudás miatt találnak többen jobban fizetett állásokat. Különös problémaként jelenik meg ezen az osztályon, hogy a képesítésüket, végzettségüket a kollégák gyakran a MOL-ban szerzik meg, majd diplomával, megszerzett ismereteikkel távoznak az intézménytől.

Ezekre a helyzetekre fel kell készülni, alternatívát kell kínálni a kollégáknak, hogy ne a munkahely-változtatásban lássák jövőjük megoldását.

A Magyar Országos Levéltár jövőjét tekintve komoly gondot látok az iratátvételek tekintetében, bár nem szakmai, hanem mennyiségi szempontból. Évek óta rendszeresen jelzem a Levéltár vezetésére, illetve a fenntartó felé, hogy a MOL raktárkapacitása véges. Eddig csak a Hess András téri épületet tartottam problémásnak, de a KSH Levéltárának megszűnése és iratainak részleges átvétele miatt a Lánglilium utcai, Óbudai épületben is hamarosan gondot jelent az iratok elhelyezése. A Magyar Országos Levéltár szabad raktárkapacitása 2008. december elején kb. 11.100 iratfolyóméter volt. A IV. osztály hozzávetőleg 4000 ifm, a VI. osztály 2700 ifm szabad hellyel rendelkezik Óbudán, az V. osztály kb. 4400 ifm irat átvételére képes a Várban. A Bécsi kapu téri épületben a szabad raktárkapacitás elenyésző. Hamarosan a törvények eredeti példányainak átvétele is problémát fog jelenteni. A 2008 decemberi felmérés szerint a MOL az illetékességébe tartozó állami szervektől az 1990 előtt keletkezett maradandó értékű iratok közül még 6973 iratfolyóméter iratot nem tudott átvenni.

Márpedig a gyűjtőterületi osztály legfontosabb feladataként évek óta a rendszerváltozás előtti iratok teljes körű átvételét határoztuk meg, és a jövőben is arra kell törekedni, hogy ez a közel 7000 ifm maradandó értékű irat bekerüljön a Levéltárba. A levéltári törvényben meghatározott 15 éves átvételi határidő miatt azonban már az 1994-ig keletkezett levéltárárett iratokat is át kellett volna, illetve a következő években át kell vennünk az illetékességi körünkbe tartozó szervektől. A tendencia azt mutatja, hogy évente minisztériumonként változóan, de óvatos átlagolással is 60-80 ifm átadásával lehet számolni. Tehát évente 600-800 ifm kerülhet be a MOL-ba csak a minisztériumoktól. Ez azt jelenti, hogy csak a minisztériumoktól mindösszesen kb. 2400–3200 iratfolyóméter 1990 és 1994 között keletkezett levéltári anyag átvételével kell számolni. Ez összesítve az 1990 előtti kintlévőséggel, 9373–9973 iratfolyómétert jelent. Ehhez a számhoz hozzá kell még adni a minisztériumok alá rendelt szervek és az államigazgatás legfőbb szervei, továbbá a gazdasági szervek kinnlevő iratait. Összesítve kb. 5-600 iratfolyóméter gyarapodással számolunk évente ezekről a területekről.

Mindent összeadva, a Magyar Országos Levéltárnak ebben az évben 1994-ig kb. 9973–10573 iratfolyóméter iratanyagot kellene átvennie (és még nem is számoltam az iratmentésekkel, a KSH irataival, a jogutód nélkül megszűnt szervek irataival). Mindez azt jelenti, hogy ha a MOL és az illetékességébe tartozó szervek betartanák a levéltári törvényt, akkor már ebben az évben teljesen betelne a Levéltár szabad raktárkapacitása. A 2008. évben a Levéltár összesen 3569 ifm levéltári anyaggal gyarapodott (ebből a jelenkori osztályokhoz került mintegy 3553 ifm). Az iratátvétel és a férőhely komoly probléma. Ennek orvoslására rövidtávon egyetlen megoldást látok. Az eddiginél is határozottabb gyűjtőterületi munkát, amelynek keretében tervszerű iratértékelést kell végezni, hogy valóban csakis a maradandó értékű irat kerüljön be a Levéltárba. Ugyanakkor az iratörzű osztályokon szintén tervszerűen kellene végezni az iratselejtezéseket. Már évek óta szorgalmazom, hogy a legkisebb erőfeszítéssel a duplumok leválogatása jár, ezért az irányításom alatt működő osztályok évente rendszeresen benyújtják selejtezési terveiket a szakmai irányítást ellátó minisztériumba, hogy csökkenjen a sajnálatosan Levéltárba került ballaszt. Meggyőződésem, hogy ezt az utat folytatni kell, és az iratörzű osztályokon fel kell mérni a tükröződő iratokat, továbbá átgondolt értékhatár vizsgálatokat is kell folytatni.

Hosszú távon azonban átfogó elképzelés szükséges, amely a kérdést kezelni tudná. Az általam kidolgozott átmeneti levéltár koncepciója, amelynek némely részletét kollégáimmal közzé is tettük (Vö. Az átmeneti levéltár. Lehetőség, amely Magyarországon is majdnem mindenkinek kedvező volna. Társszerzők: MAJTÉNYI GYÖRGY, MIKÓ ZSUZSANNA. In: *Levéltári*

Közlemények, LXXVII. évf. 2006. 2. szám, 3–12.) véleményem szerint reális megoldási lehetőséget kínál a MOL raktárgondjaira és a közfeladatot ellátó szerveknél keletkezett köziratok elhelyezésére. Az átmeneti levéltár feladatainak tárgyalásától ehelyütt eltekintek, de annyit mindenképpen megjegyzek, hogy az átmeneti levéltár egyértelműen költséghatékonyságot és szakszerűséget jelent, és szolgáltatást kínál az államnak. A pályázatban csupán a MOL raktárgondjait enyhítő elképzelés lényegét ismertetem. A kormánynak be kellene ruháznia, és fel kellene építenie a Magyar Országos Levéltár számára egy modern, mintegy 80.000 folyóméter irat befogadására és annak kezelésére alkalmas levéltárépületet (20-25.000 m²) a fővárosban. Lehetőleg olyan városrészben kell elhelyezni az épületet, ahol a Levéltár meg tud felelni kulturális, tudományos és jogbiztosító szerepének, akárcsak az állampolgárok igényeinek. Jó infrastruktúrával kell rendelkeznie, hogy könnyen el lehessen érni, de nem szükséges központi kerületben elhelyezni. Az építkezés lehetőséget kínálhat valamelyik fővárosi kerület további fejlesztésére. Ebben az új épületben kerülnének elhelyezésre a Bécsi kapu térről a polgári korszaktól kezdődően az iratok, továbbá a Hess András téri épületben őrzött iratok, valamint Óbudáról a gazdasági és egyéb vonatkozású iratok. Ugyancsak ide kerülnének a restaurátorok korszerű, biztonságos műhelyei. A kormány véleményünk szerint hozzávetőlegesen 9 milliárd forint beruházással felépítheti a XXI. század modern magyar levéltárát, amely évtizedekig megoldja a Magyar Országos Levéltár elhelyezési gondjait. További egy milliárd forintból méltóképpen, rendeltetésének megfelelően fel lehetne újítani a várban, a Bécsi kapu téren álló pompás levéltári palotát. Ugyanakkor a kormány, illetve az állam szabad felhasználásába kerülne két ingatlan a budai várban (Úri utcai és Hess András téri ingatlanok), amelyek együttes – az I. kerületi ingatlanárak alapján becsült – értéke meghaladja a 20 milliárd forintot. A 10 milliárdos tiszta haszon mellett a kiürített óbudai levéltárépület kiválóan alkalmas lenne az átmeneti levéltár feladatainak ellátására, és itt nyerne elhelyezést az elektronikus iratokat befogadó e-Levéltár is. Ezáltal a papíralapú és nem papíralapú iratok kezelése a történeti levéltárba kerülésig, az úgynevezett átmeneti szakaszban, egy épületre koncentrálódna.

A hagyományos levéltári munkában már eddig is prioritást élvezett, és a jövőben is azt támogatnám, hogy tervszerű rendezésekkel elsődlegesen olyan iratanyagokat tárjunk fel, amelyeknek rendezését és feldolgozását a kutatási igények vagy az ügyviteli érdek indokolja. Az átgondolt és ellenőrzött, egyénileg, de akár csoportban végzett munkák eredményeként olyan segédletek készüljenek, amelyek alkalmasak lesznek arra, hogy belőlük jól strukturált adatbázisok épülhessenek. Fontos eredménynek tartom, hogy lényegében mindegyik iratörző

osztályon előrehaladott az iratanyag jegyzékekkel történő ellátása, és ezeknek a betöltése az e-Archivumba is megfelelő. Az I., III. és V. főosztályon készültek a legmélyebb szintű jegyzékek. Például az I. osztályon az Illéssy János által készített családtörténeti cédulamutatók adatbázisban történő feldolgozása példamutató, egyértelműen alkalmazkodott a kutatói igényekhez. Az osztályra nehezedő családtörténeti érdeklődést szolgálta ki. De említhettem volna a „királyi könyvek” adatbázisát is, vagy a helytörténeti kutatásokat segítő segédleteket, például az Urbaria et conscriptiones (E 156) adatbázist, ami már évekkel ezelőtt elkészült, jelenleg az interneten is kutatható, sőt sikeresen beillesztettük az e-Archivumba is. A több mint 300 raktári egység digitalizálása nemrég készült el, a képek és az adatbázis összekötése az osztály munkatársainak kiemelt feladata. Fontos feldolgozások továbbá az osztályon: az úrbéri tabellák (Departamentum urbariale – C 59), a 16–17. századi dézsmajegyzékek (Regesta decimarum – E 158) és az országos összeírások. Az 1715. évi digitalizált változata már évek óta megjelent, további feladat az 1720. évi és az 1828. évi országos összeírásoknak, illetve a 16–17. századi dikajegyzékeknek a feldolgozása. A III. főosztályon folyik a Mohács előtti gyűjtemény (Q szekció) digitalizálása. Az a cél, hogy legkésőbb 2011-re elkészüljön a teljes középkori anyag digitalizált változata. A Kamarai (S 11) és Helytartótanácsi (S 12) térképek digitalizálása már elkészült, akárcsak a Kataszteri-gyűjtemény térkép része (S 78), de a gyűjtemény teljességéhez szükséges a térképekhez tartozó iratanyag (S 79) digitalizálása is. A közeljövő fontos feladatának tekintem a MOL címeresleveleinek digitalizálását a megfelelő mélységű adatbázis elkészítésével egyetemben. Ez a családkutatás számára rendkívül hasznos, és amellet a hagyományos történeti segédtudományi diszciplínák (genealógia, heraldika) kutatói, illetve a művészettörténészek számára is eredményeket hozhat. Az V. főosztályon néhány napirendi jegyzékeknél (pl. MSZMP vezető szervei teljes egészében, az MDP vezető szervei csaknem kész állapotban) az egyes napirendek meghatározása már össze van kötve az eredeti irat vonatkozó oldalszámaival is, így a DigitArchivban a napirendre kattintva azonnal a megfelelő oldalak jelennek meg. Ugyancsak ezen az osztályon kapcsoltuk elsőként össze az e-Archivumot és a DigitArchivot. Ennek segítségével a kutató az interneten a fondtól egészen az ügyiratdarabig eljuthat. Célunk, hogy az 1945 utáni pártállami irányítás legfontosabb dokumentumait (MDP, MSZMP vezető szervei és a minisztertanács) a jelenlegi jogszabályi környezetben az interneten is bárki számára hozzáférhetővé tegyük. A munka jelenleg a minisztertanáccsal folytatódik. Elkészült az NKA támogatásával az 1945 és 1965 közötti minisztertanácsi jegyzőkönyvek digitalizálása, az év végéig befejeződik a metaadatok összerendezése a digitalizált állománnyal. Ezt a gyakorlatot ahol lehetséges, folytatni kell. Nemcsak a napirendi

jegyzékeknél, de az osztályok munkatársai által készített egyéb jegyzékeknél, lajstromoknál is arra kell törekedni, hogy minél alaposabb tárgyleírások, meghatározások (metaadatok) készüljenek. A IV. osztályon törekedni kell az egy csoportba tartozó vállalatok (pl. vas- és fémipar, építőipar stb.) iratainak feltárására és repertórium formájában történő közzétételére. Az osztály által tervezett iratátvételek mennyisége rövid időn belül jelentősen csökkenni fog, majd az esetleges iratmentésektől és szórványok átvételétől eltekintve lassan le is fog állni, hiszen a gazdasági szervek körében megtörtént a levéltárba adandó maradandó értékű iratok teljes körű felmérése, jól lehet tervezni az átvételeket. Ennek következtében a férőhelyet tekintve rosszabb helyzetben levő VI. osztályon segíteni lehetne egy tervszerű raktárkapacitás optimalizálással. A II. és a VI. osztályokon is folytatni kell a vezető szervek, testületek napirendi jegyzékeinek feldolgozását. A II. osztályon mielőbb be kell fejezni a minisztertanács napirendi jegyzékeinek pontosítását, javítását és az iratok oldalszámainak hozzárendelését a képekhez. Valamennyi kormányiszervi iratot őrző osztályon tovább kell lépni az egyes minisztériumok kollégiumainak feltárásában. A VI. osztályon az elmúlt évek nagy eredménye volt az Országos Tervhivatal iratainak csaknem egy évtizede folyó rendezésének befejezése és az OT repertóriumának kiadása. Az osztály a jól bevált team munkát folytatta, megtörtént a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium iratainak rendezése, hamarosan megjelenik a repertórium is.

A jövő mindenképpen a digitalizálás tömegessé válását fogja hozni, ugyanakkor a digitalizált felvételek nagy száma elengedhetetlenné teszi a pontos elektronikus nyilvántartások vezetését. Az elektronikus feldolgozás logikája miatt szükséges lesz a levéltári iratok azonosító adatainak egységesítése. Hosszú távon az I. és III. főosztályok esetében legalább virtuálisan, a II. főosztály esetében viszont ténylegesen fel kell számolni a szekciórendszert.

A jelenkori osztályok esetében további problémát jelent a titkos ügykezelésben keletkezett iratok helyzete. A Magyar Országos Levéltár nem rendelkezik érvényes TÜK szabállyal. Az elmúlt év során én készítettem egy tervezetet, amit megvitattam a Miniszterelnöki Hivatal minősített iratkezeléséért felelős szervezeti egységével, és a konzultációk után elkészített változatot átadtam a főigazgatónak. Azóta érdemi előrelépés ebben a kérdésben nem történt. A TÜK iratok kezelése a MOL-ban egyelőre nem szabályos (ez alól a VII. főosztály kivétel). Mielőbb el kell fogadni a TÜK szabályzatot, ki kell nevezni a TÜK iratok kezelő személyzetét, és el kell különíteni a jogszabálynak megfelelően a TÜK iratokat.

Ehelyütt foglalkozom az állományvédelmi munkával is. A pályázatban csupán néhány aspektust emelek ki: a megelőző állományvédelem fontosságát és a savas papírok kezelésének kérdését.

Az elmúlt évektől egyre inkább az a helyzet alakult ki, hogy az Állományvédelmi osztály külsős megrendelései fokozatosan csökkentek. Ez korábban jelentős bevételt jelentett a Levéltár számára, ezzel ma már nem lehet számolni. Éppen ezért az osztály tevékenységében bizonyos változtatásokra van szükség. A saját őrizetünkben lévő iratok restaurálása mellett határozottabban kell koncentrálni a Levéltáron belüli megelőző állományvédelemre. Továbbá, szorosan együttműködve a III., IV. és VII. főosztály munkatársaival, szolgáltató stratégiát kell kidolgozni a MOL illetékességi körébe tartozó szerveknél a megelőző állományvédelemre is. A Levéltáron belül és kívül egyaránt összpontosítani kell arra, hogy megelőzzük az állományvédelmi problémák kialakulását, mert az még mindig olcsóbb, mint a tömeges kármentés. Tehát szakszerű leírásokat, előadásokat kell kínálni munkatársainknak és a Levéltárral kapcsolatban álló irattárak fenntartóinak, vezetőinek is. Ezáltal azok felkészülhetnek a problémák kezelésére, az iratörző-helyek és alkalmazások megfelelő kialakítására. Létre kellene hozni az illetékességi körünkbe tartozó szervekkel együttműködve egy „állományvédelmi forródrótot”. Így az esetleges probléma észlelését követően azonnal értesítenék a szervvel kapcsolatban álló levéltárost, aki az állományvédelmi munkatárssal együtt mérné fel a „károkat”, és tenne javaslatot azok enyhítésére.

Leginkább a modernkori iratanyagot veszélyezteti a tömeges mennyiségű savas papír, mint adathordozó. Ebben a kérdésben egy szakmai bizottság is megfogalmazta ajánlását az elmúlt időszakban. Úgy vélem, hogy az iratörző osztályoknak szorosan együtt kell működniük az Állományvédelmi osztállyal és a Reprográfiai osztállyal. Egyrészt a leginkább veszélyeztetett savas iratokat jó minőségben mikrofilmezni, esetleg digitalizálni (is) kell, majd addig is, amíg a tömeges savtalanításra nem talál a Levéltár megoldást, csökkenteni kell a veszélyt (pl. pufferanyagot tartalmazó megfelelő savtalan tárolókban történő megőrzéssel). Mellékesen jegyzem meg, hogy én nem tartom jó megoldásnak, ha egy kis teljesítményű mobil savtalanító berendezés beszerzésével oldjuk meg a problémát. Ez az ügy nem csak a Magyar Országos Levéltárat érinti. Itt állami beavatkozásra lesz majd szükség. Véleményem szerint egy, a tömeges savtalanításban vezető nyugat európai céggel kellene tárgyalni, hogy a régióban ezt a problémát valóban átfogóan oldja meg (pl. egy savtalanító labor budapesti telepítésével, amely akár a magyar igények kielégítésén túl a szlovák, román, szlovén stb. szükségletet is kezelni tudná).

III. ELEKTRONIKUS LEVÉLTÁR

A Magyar Országos Levéltár és Budapest Főváros Levéltára, de egyben az egész magyar levéltáros szakma legnagyobb kihívása a 2009 tavaszán megvalósítási szakaszba került e-Levéltár projekt. A pályázat benyújtásától (2007 ősze) közreműködök a projekt előkészítésében. A MOL érdekeit Szatucsek Zoltán főosztályvezető kollégámmal ketten képviseltük ebben a három milliárd forintos fejlesztéssel járó beruházásban (a MOL és a BFL részesedése 600 millió és 400 millió forint). Az eltelt közel másfél évben megéltünk nagy csatlódásokat, tapasztaltunk meglepő dolgokat, gazdagodtunk ismeretekkel és nagy reményekkel. Kezdetől szinte egyedülként szorgalmaztam, hogy miután a BFL is részt vesz a megvalósításban, adjuk össze szakmai, szellemi és anyagi erőinket, hogy a levéltárak érdekei semmiképpen se szenvedhessenek hátrányt. Az együttműködés részben ma is megvan, a projektben résztvevő BFL-es kollégákkal (Kenyeres István főigazgató-helyettes és Haraszi Viktor főosztályvezető) rendszeresen kommunikálunk, döntéseinket átbeszéljük, érdekeinket közelítjük egymáshoz. Mára mégis úgy tűnik, hogy a két levéltár nagy valószínűséggel nem fog egységes alkalmazást fejleszteni. A szokásos helyzet állt elő, mindkét levéltár önálló elképzelések mentén halad. Lehet így is, bár nekem szilárd meggyőződésesem, hogy minden szempontból olcsóbb, hatékonyabb lenne az egységes megvalósítás. Egy lényegi kérdést azonban mindenképpen közösen kell megoldani, az alkalmazásoknak illeszkedniük kell egymáshoz, kommunikálniuk kell egymással és a központi (tároló) rendszerrel. A MOL részéről a projektben dolgozó kollégáimmal együtt minden fórumon azt képviseljük, hogy a MOL csakis integrált, egységes rendszert építhet. Ez azt jelenti, hogy az eddigi számítástechnikai eredményeinknek mindenképpen kapcsolódniuk kell az e-Levéltárhoz. Fontos alkalmazásaink, az e-Archivum és a DigitArchiv nemcsak sikeresek, eredményesek, de az általuk kijelölt út is járható. Mindazok a célok, amelyeket ezek a programok meg akartak valósítani, fontosak a Magyar Országos Levéltár számára. Csak egy érvet emelek ki: egyetlen magyar levéltár sem rendelkezik ennyi jól strukturált metaadathoz kapcsolódó digitalizált levéltári forrással mint a MOL, sőt megkockáztatom, hogy ezen a téren, Európában is az élmezőnyben vagyunk. Abban is vezető szerepünk van, hogy az immár két és fél milliós digitalizált állományból másfél millió képet az interneten is szolgáltatunk. A szolgáltatást lehetővé tevő jelenlegi alkalmazást egy olyan fejlesztéssel teremtettük meg, amely még a közbeszerzési értékhatárt sem érte el. Természetesen akadnak problémák, de meg kell érteni, hogy az informatika állandó, hihetetlen mérvű fejlődésben van.

Alkalmazást fejleszteni egyszeri beruházással mindig kockázatos, ugyanakkor éppen ez a terület az, amelyik kínálja, hogy a fejlődést kihasználva, a használat során felmerülő problémákat orvosolni kell és lehet. A folyamatos gondozás eredményeként például a Magyar Országos Levéltárban kizárólagos nyilvántartásként vezetik a kollégák az e-Archivumot. Az alkalmazás mára már képes szabadon strukturálható segédleteket kezelni, csatolni, sőt az e-Archivumból azonnal elérhető akár a digitalizált levéltári dokumentum is. E két nagy program mellett a MOL számos saját fejlesztésű adatbázissal is rendelkezik, amelyek a kollégákat és a kutatókat is segítik (Kutinfó, Restinfó, DFA, Mikrofilm, Batthyány-missilisek, Egyesületek). Ezeket is kivétel nélkül integrálni kell az e-Levéltárba, sőt a projekt keretében meg lehet valósítani tökéletesebb működtetésüket, további fejlesztésüket is. Az e-Levéltár nemcsak integrált rendszer lesz, ha rajtam is áll, hanem komplex alkalmazásként fog működni, amely egységes architektúrában fogja megvalósítani az elektronikus iratok kezelését az átvételtől kezdve, a tároláson (és az adatok tartós megőrzésén), a feldolgozáson, a szükséges átalakításon keresztül, egészen az adatszolgáltatásig bezárólag. Ugyanakkor az e-Levéltár koncepció számomra, és Szatucsek Zoltán számára nem csupán beszerezhető hardvereket és szoftvereket jelent, hanem a hozzá kapcsolódó tudás alkalmazását, oktatását is. Ezért vállalta egyedül a MOL, hogy elérhető, magyarnyelvű szakirodalmat is megteremt a projekt keretében, és nagy hangsúlyt helyezünk a szakmai továbbképzésre is. A jövő (elektronikus) levéltárosai számára elérhetővé kell tenni a speciális ismereteket.

Szorosan kapcsolódik az e-Levéltárhoz az elektronikus ügykezelés kérdése is. A Magyar Országos Levéltár ma még nem készült fel az elektronikus ügykezelésre, egyelőre még iktatóprogrammal sem rendelkezik, sőt sajnos érvényes iratkezelési szabályzattal sem. A 335/2005 (XII. 29.) kormányrendelet előírásainak megfelelően 2007-től minden közfeladatot ellátó szervnek rendelkeznie kell a jogszabályi előírásnak megfelelő iratkezelési szabályzattal. Ennek hiányát rövid időn belül pótolni kell, hiszen hatályos iratkezelési szabályzat nélkül a Magyar Országos Levéltár iratkezelése nem felel meg a jogszabályi előírásoknak.

A MOL új iratkezelési szabályzatát és irattári tervét Kisasszony Évával közösen én készítettem el. Valamennyi szervezeti egység igényeit figyelembe véve véglegesítésre is került, de mégsem vezették be. Így az 1992-ben készült szabályzat alapján történik ma is az ügykezelés. Az éves 6-7000 iktatást figyelembe véve természetesen nem okoz komoly problémákat, de elképzelhetetlennek tartom, hogy hatékonyan működjön az e-Levéltár, ha a munkatársaink nem ismerik, nem használják az elektronikus ügykezelést, iktatást. Az új főigazgató legfontosabb feladatai közé kell hogy tartozzon egy érvényes iratkezelési

szabályzat kiadása, amely a jelenlegi alapszámos iktatásról a főszámos/alszámos iktatásra tér át, ez alapját képezi az elektronikus iktatásnak és az elektronikus ügykezelésnek. Az e-Levéltár keretében, legkésőbb 2011-ben a MOL-nak át kell térnie az elektronikus ügykezelésre.

IV. INTÉZMÉNYI INFORMATIKAI FEJLESZTÉS

Az Informatikai Osztály elsődleges feladata az üzemeltetés, karbantartás, kiszolgálás. Ezt lényegében határozottan, gyorsan, kiszámíthatóan el is végzi. Az osztály zökkenőmentes működése alapfeltétele a MOL zavarmentes működésének is. Nemcsak a fokozatosan amortizálódó, öregedő, de a szakmai állományt 100 százalékosan lefedő számítógépes állomány üzemeltetése miatt, hanem a MOL által működtetett, az interneten is elérhető alkalmazások miatt. Csupán két példa: a Családi emlékezet programban eddig több mint 37000 regisztráció történt, naponta átlagosan 130 belépést engedélyeznek kollégáink. A MOL új honlapjáról is nagyon jó vélemények érkeztek vissza (ennek tervezése Reisz T. Csaba főigazgató-helyettes érdeme). Havonta átlagosan 12000 látogató (10 százaléka külföldről) kereste fel a Levéltár webes felületét. A MOL vezetőségnek továbbra is kiemelt feladata lesz a zavarmentes működés feltételeinek biztosítása. Elképzelhetőnek tartok egy olyan jellegű átszervezést, hogy az Informatikai Osztályt az Elektronikus Iratok Főosztálya alá rendelném. Ezáltal azonos irányítás alá kerülne az informatikai karbantartás, szolgáltatás és a stratégiai feladattal bíró e-Levéltári irányítás.

V. SZOLGÁLTATÓ LEVÉLTÁR, PR, OKTATÁS

Lényegében a levéltári törvény előírja, hogy melyek azok a szolgáltatások, amelyeket a Levéltárnak teljesítenie kell, és teljesített is. A szolgáltatások színvonalát azonban mindig lehet emelni, és ez nem csak pénz függvénye. Tájékoztatást például nemcsak az információs iroda végez, hanem valamennyi levéltáros a kutatók és az ügyfelek, vagy a szervek felé. A tájékoztatás akkor lesz hasznos, ha jól megalapozott az információ és felkészült a tájékoztatást végző kolléga. Tehát a tájékoztatás, mint szolgáltatás elsősorban a megfelelő belső erőforrás és az iratanyag minél aprólékosabb feldolgozottságának a függvénye.

Az ügyfélszolgálati munka, az ügyfeles megkeresések kielégítése mellett a kutatószolgálat a Levéltár legfontosabb arca a külvilág felé. A Magyar Országos Levéltár évente csaknem annyi kutatót regisztrál, mint a többi magyar levéltár együtt. Amellett, hogy a fokozott igénynek jó színvonalon, kutatóbarát módon feleljünk meg, nagyon fontos a kiszámíthatóság,

az egységesség is. Az elmúlt évben Trostovszky Gabriella főosztályvezető asszony jóvoltából komoly eredmények születtek a kutatók egységes kiszolgálása terén.

A levéltári PR is rendkívül fontos része a szolgáltatásnak. Minden lehetőséget meg kell ragadni, hogy a Levéltár eredményei eljussanak a közvéleményhez. Ebben az Internet is jelentős szerepet játszik. Véleményem szerint a 21. század az internet százada is, hihetetlen mennyiségű adat, információ kerül fel a világhálóra. Ezek közt naprakészen ott kell lenniük a Levéltár ismertetőinek, tájékoztatásainak, kiadványainak és segédleteinek is. Ez már nem informatikai feladat, hanem a kollégák teljesítményén, továbbá a tervszerű levéltári rendezéseken múlik. Ugyanis az ilyen tervezett, egymásra épülő munkavégzés eredményeként készülhetnek el azok a segédletek, amelyek megfelelnek a modern kor kihívásainak. Az ilyen segédletek felhasználásával jöhetnek továbbá létre azok a kiadványok, amelyek jó esetben a Levéltár tudományos végzettségű munkatársainak kínálnak publikációs lehetőséget.

A PR része a jól szervezett könyvbemutatók ügye is. Ne csak egymásnak szervezzük meg ezeket a rendezvényeket, hanem valóban hívjuk meg a sajtót, a szakmát, szükség szerint áldozzunk fel a többnyire támogatással megvalósuló kiadványainkból a médiumok és a levéltáros, történész kollégák számára, hogy cserében publicitást, recenziókat várhassunk el. A sajtó és szakirodalmi említések, méltatások a szerző és a téma – lehetőleg a Magyar Országos Levéltár munkatársa és/vagy iratanyaga – mellett a Levéltárnak is jelentős „reklámértékkel” bírnak.

A Magyar Országos Levéltár elsőként kapcsolódott a múzeumok éjszakája rendezvényhez. Ebben Reisz T. Csaba főigazgató-helyettesnek és Trostovszky Gabriella főosztályvezetőnek elévülhetetlen érdemei vannak. Magam is részt vettem ezeken a rendezvényeken, és bátran állíthatom, hogy a kollégák lelkesedése lenyűgöző. Önzetlenül foglalkoznak az egyes alkalmakkal a Levéltárat felkereső több ezer látogatóval. Hivatásukat, szakmájukat és az őrizetükre bízott kincseket minél szélesebb körben meg kívánják ismertetni az érdeklődőkkel. Az eddigi mérsékelt intézményi támogatáson túl hathatós segítséget kell biztosítani a lelkes kollégáknak a rendezvények még nagyobb sikere érdekében. A jövő lehetőségét abban látom, hogy a nagy népszerűségnek örvendő múzeumi rendezvényekhez kapcsolódóan, annak reklámkampányát „kihasználva” mutassuk meg a Levéltár egy másik arcát is. Tudatosítani kell az állampolgároknak, hogy a Levéltár nem egy szűk tudományos kutatói csoport igényeit szolgálja, hanem bárki megnézheti a saját családja történetét, vagy akár ellenőrizheti az adóforintjaiból fenntartott államszervezet működését.

A szolgáltató levéltár fogalmát emellett még tovább is szeretném bővíteni. A Magyar Országos Levéltár az 1995. évi LXVI. törvény értelmében ellenőrzi a közfeladatot ellátó szervek iratkezelését. Az ellenőrzés mellett azonban segítséget is kell nyújtani a közigazgatás számára az iratkezelés problémáinak megoldására. Az iratkezelés segítése egyfajta levéltári szolgáltatás is a közigazgatás számára, amely jelentős költségmegtakarítással is jár.

Mindenképpen erősíteni kívánom a Levéltár azon tevékenységeit, amelyek mindenki számára világossá tehetik, hogy a Levéltár nem csak egy „raktárhely”, amelynek elsődlegesen őrzési funkciói vannak, és amelyek jelentős pénzt emésztene fel. Azt szeretném, ha elfogadottá válna, hogy ezen jelentős pénzügyi juttatások fejében a Levéltár nagyon sokat ad a társadalomnak.

A Magyar Országos Levéltár kiadványai fontos szerepet töltenek be a Levéltár megítélésében. A Levéltár feladatai közé tartozik, hogy forráskiadványai, monográfiái, tanulmánykötetei, segédletei, periodikái (az országban az első elektronikus folyóirat, az Archivnet is), továbbá a levéltári adatbázisok és az Interneten közzétett ismertetőik, dokumentumok új ismereteket, eredményeket közöljenek. Ezeket a közép- és felsőfokú oktatás mellett a társadalomtudomány, a történettudomány is sikeresen fel tudja használni. Lassan tágítani kell azonban a hagyományos történetírói feladatokat. Az elkövetkező években a Levéltárnak mindenképp nagyobb figyelmet kell fordítania a történettudomány részéről jelentkező új kihívásoknak. A mikro-történetírás, a mentalitástörténet, a kultúrantropológia, a gazdaságtörténet, a pszicho-história stb. számos új megközelítési lehetőséget kínál. Emellett kíváncsún tartom a MOL iratanyagából összeállított további dokumentumkötetek publikálását is. Célszerű volna új levéltári könyvsorozatok indítani; e sorozatok tematikus válogatások lehetnének a politika-, a diplomácia- a gazdaság- vagy a társadalomtörténet kurrens témáihoz kapcsolódóan. A kötetek más szakmai műhelyekkel együttműködve is megvalósíthatók.

A közművelődési feladatok is részét képezik a szolgáltató levéltárnak. Ennek kapcsán vetem fel a levéltári órák hasznosságát. Elképzelésem szerint például az interneten kellene kínálnunk a közép- és felsőoktatási intézmények történelem tananyagához kapcsolódó levéltári óravázlatokat, dokumentumlistákat. A jól felkészült levéltáros, levéltáros-pedagógus kollégák, a gimnáziumi, főiskolai és egyetemi történelem tananyaghoz kapcsolódva, levéltári órákat tartanának, ahol az iratokon keresztül lehetne megfogni a diákokat, elmélyíteni tudásukat. Ilyen órákat akár tematikusan, akár az egyes történelmi korszakokhoz kapcsolódóan is lehetne

kínálni. Ha csak egy-egy diák, hallgató lesz, aki elkötelezettséget szerez a levéltári munka iránt, a szakma máris nyerhet vele.

Az oktatást a Magyar Országos Levéltár egésze szempontjából is kiemelt feladatnak tekintem. Jelenlegi képzéseinket az irattárosok részére kínáljuk elsősorban. Ebből a szempontból helyes döntésnek tartom, hogy a képzés a VII. főosztály felügyeletébe tartozik (Mikó Zsuzsanna és Dóka Klára koordinálja), ugyanis az osztály munkatársai tartják napi szinten a kapcsolatot a szervekkel, ők ismerik legjobban az iratkezelésüket, és az ő feladatuk a jogszabályi változások azonnali követése. A jövőben még erősebben lehetne az irattáros képzésben a belső erőkre támaszkodni. Napjaink iratkezelését, az illetékességi körbe tartozó szervek iratkezelésének ellenőrzését (a szabályzatok felépítését, a selejtezési jegyzőkönyvek elbírálását stb.), az iratátvételek előkészítését az ELTE levéltár szakos hallgatóinak is jobban meg kellene ismerniük. Ebben, ha az egyetem is igényli, számíthat a Levéltár történelmi, levéltári és jogi ismeretekkel rendelkező munkatársaira. Ugyanakkor a MOL egyes szervezeti egységei részéről a jelenleginél szélesebb együttműködést látnék helyesnek a képzésben, oktatásban. Az állományvédelem, a gyűjtőterület, az igazgatástörténet, az informatika (különösen az e-Levéltár) határozottabban kellene, hogy megjelenjen mind a középfokú képzésben, mind a felsőfokú oktatásban és a tervezett, általam kiemelten fontosnak tartott továbbképzésben is.

VI. KAPCSOLATOK

Sajnálatosan meg kell állapítanom, hogy a Magyar Országos Levéltár kapcsolatai mind hazai, mind pedig nemzetközi téren jelentősen beszűkültek az elmúlt években. Ennek pénzügyi okai is vannak, de nem lehet mindent csupán arra hárítani. A jelenlegi és a korábbi főigazgatóktól és helyetteseiktől is azt hallottam, hogy a MOL megítélése, elfogadottsága a szakmában már évtizedek óta meglehetősen negatív. Ez a mai napig sajnos így van. Megítélésem szerint az új főigazgatónak ezen a helyzeten gyökeresen változtatnia kell. Elsősorban javítania kell a kapcsolatokat a legtekintélyesebb önkormányzati levéltárral, Budapest Főváros Levéltárával, de erőfeszítéseket kell tennie az önkormányzati levéltárakkal, a szaklevéltárakkal és a levéltári szakmai egyesületekkel fennálló viszony javítására is. Egymás teljesítményére építve, a másik eredményeinek tiszteletben tartásával hiszem, hogy javulhat a helyzet. Támogatni kell a MOL munkatársait a markánsabb jelenlétre a levéltárak szakmai rendezvényein, és fokozottabban be kell vonni a levéltáros kollégákat a MOL-ban folyó munkákba. Közös projekteket kellene indítani, közösen kellene pályázni a kollégáknak és az

intézményeknek. A közös feladat, az együttes teljesítmény élménye kovácsolja leginkább össze a szakmát.

A Magyar Országos Levéltár kapcsolatai a hazai felsőoktatási intézményekkel és kutatóhelyekkel szintén szűkösek, jobbára az ELTE-re és az MTA Történettudományi Intézetére korlátozódnak. Ezen mindenképpen változtatni kellene, intenzívebben be kellene kapcsolódni például a magyar egyetemek doktori programjaiba.

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium fenntartja a Magyar Országos Levéltárat és szakmai felügyeletet gyakorol felette, egyben fontos összekötő kapocs is a Levéltár és az államigazgatás között. A MOL a minisztérium révén kapcsolódhat az e-Közigazgatáshoz és a kormány által kiemelten támogatott európai uniós programokhoz. Az OKM Levéltári Kollégiumának elnöki tisztét a MOL főigazgatója tölti be. Nagyon fontosnak tartom a jövőben a rendszeres kollégiumi üléseket, mert ezek a fenntartót is segítik, másrészt az állandó konstruktív, párbeszéd a szakmának is hasznára van.

A nemzetközi kapcsolatok is teljesen egysíkúvá váltak és jelentősen beszűkültek az utóbbi években. A „kötelező” külföldi kapcsolatok (Nemzetközi Levéltári Tanács, NATO Levéltári Bizottsága, Európai Unió levéltárvezetői értekezlete, Nemzetközi Levéltári Kerekasztal Konferenciák, DLM-Fórum) ápolásán túl alig nyílt lehetőség más nemzeti levéltárakkal az együttműködés kiépítésére. Mindig ugyanazok a személyek utaztak külföldre, ezeknek az utaknak többnyire nagyon csekély szakmai hozadékuk volt. Valamennyien készítettek kötelező beszámolókat, de ezek közül alig van publikált, a hazai szakmai közvélemény számára hasznosításra kínált összefoglaló. A Magyar Országos Levéltárban legalább tucatnyi kolléga van, aki felsőfokú nyelvtudással rendelkezik, de eddig még soha, vagy csak ritkán kapott lehetőséget arra, hogy a Levéltárat és a magyar levéltárügyet külföldön képviselje. Nem is beszélve a további tucatnyi használható középfokú nyelvtudással rendelkező munkatársról. Nem hiszem, hogy a MOL költségvetését megrengetné, ha időnként kollégákat küldenénk néhány napra a külföldi levéltárakba, ahol gyakorolhatnák a nyelvet, kapcsolatokat építhetnének ki és elmélyedhetnének akár egyes levéltári részterületek (például records management, állományvédelem, PR, levéltári informatika stb.) tanulmányozásában. Velük szemben elvárható lenne, hogy tapasztalataikat publikálják a levéltári szakfolyóiratokban, vagy akár az interneten a szélesebb körű hasznosulás érdekében. Még ennél is olcsóbb lenne azonban, ha a Levéltár hívna meg időnként külföldi kollégákat, akik egyes speciális témákban foglalkozásokat, előadásokat tartanának munkatársainknak. Tapasztalataim szerint a külföldi levéltárakban mind a fogadásra, mind pedig a küldésre kellő fogékonyság van. Azok a

kollégák, akiknek megadatot, hogy ilyen tapasztalatcsere keretében utazzanak, vagy fogadjanak vendéget, jól tudják, hogy ez nem üdülést jelent, hanem szigorú munkát.

A nemzetközi kapcsolatok ápolásának egy további lehetséges tere a közös projektek beindítása. A MOL pillanatnyilag csak a Monasterium/Icarus programban vesz részt, továbbá az e-Levéltár az, amelyik várhatóan számos nemzetközi eredmény hasznosulását jelenti majd, és nemzetközi kapcsolatokat is generálni fog. Fontosnak tartom, hogy erősítsük a külföldi együttműködéseket, akár közösen más hazai levéltárakkal, kutatóintézetekkel, egyetemekkel, és nemzetközi partnerekkel. Ilyen lehetőséget kínálhat például a svábok magyarországi betelepítésének, a magyarországi németek kitelepítésének története, a diktatúrák összehasonlító kutatása, a diplomáciatörténet, az összehasonlító társadalomtörténet stb. A Németországban folytatott öt éves egyetemi és három éves Ph.D. tanulmányaimnak köszönhetően komoly kapcsolatokkal rendelkezem az ottani tudományos élet szereplőivel, így ezt a kapcsolatrendszert felhasználva tudom segíteni a Magyar Országos Levéltárat abban, hogy európai szinten is képviseltesse magát a tudományos kutatásokban. Úgy gondolom, hogy egy kiemelt nemzeti közintézmény számára létszükséglet, hogy rajta keresztül a magyar tudományos kutatási eredmények külföldi elismertetése megtörténhessen.

Budapest, 2009. szeptember 27.

Szabó Csaba Ph.D.

NYILATKOZAT A PÁLYÁZAT MEGISMERÉSÉRŐL

Hozzájárulok, hogy a bíráló bizottság tagjain kívül a teljes pályázati anyagomat a Magyar Országos Levéltár valamennyi munkatársa megismerhesse. Kijelentem továbbá, hogy a szakmai pályázat szövegét a bírálat lezárulta után szándékomban áll nyilvánosságra hozni, és erre ösztönözném valamennyi jelöltet. Úgy gondolom, hogy a Magyar Országos Levéltár főigazgatói pályázatára benyújtott elképzelések komoly szakmai hozadékkal rendelkezhetnek, amelyek az egész levéltáros szakma számára jelentőséggel bírhatnak. Az új főigazgató is hasznosíthatja az előremutató elképzeléseket. Továbbá a főigazgató kiválasztásának felelős döntését is igazolja a szakmai nyilvánosság.

Budapest, 2009. szeptember 27.

Szabó Csaba Ph.D.

SZABÓ CSABA PH. D.

(Nova, 1967. július 7.)

TUDOMÁNYOS, SZAKMAI ELŐMENETEL:

2008. szeptember 1-től

Óraadó a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola Egyháztörténelem Tanszékén, Budapest (Egyháztörténelem 1790–1990; A magyar katolikus egyház története 1945 után).

2004. április 1-től

Főigazgató-helyettes, Magyar Országos Levéltár, Budapest

2003. augusztus 1. – 2004. március 31.

Főosztályvezető, Magyar Országos Levéltár, Budapest

2002. január 1. – 2003. július 31.

Főosztályvezető-helyettes, Budapest Főváros Levéltára, Budapest

2000. február – 2003. június

Óraadó az ELTE TÓFK Társadalomtudományi Tanszékén, Budapest (Magyarország története a 20. században; Budapest története 1867-től).

1997. október 1. – 2001. december 31.

Levéltáros, Budapest Főváros Levéltára, Budapest

FELSŐFOKÚ TANULMÁNYOK:

2001. október – 2005. május

Levéltár szak (levéltáros diploma), Eötvös Lóránd Tudományegyetem BTK, Budapest

1997. október – 2000. július

Doktori képzés (Ph.D. fokozat), Katholische Universität Eichstätt
(Disszertáció: *Die katholische Kirche Ungarns und der Staat in den Jahren 1945–1965*)

1992. október – 1997. július

Magister képzés (Magister diploma), Neuere und Neueste Geschichte, Wirtschafts- und Sozialgeschichte és Kunstgeschichte, Katholische Universität Eichstätt

1987. szeptember – 1991. július

Általános iskolai tanárképzés (Általános iskolai magyar – történelem szakos tanári diploma), Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola, Szombathely

TUDOMÁNYOS, SZAKMAI TESTÜLETI TAGSÁGOK:

- Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány (kuratóriumi tag)
- Magyar Levéltárosok Egyesülete
- Hajnal István Kör

NYELVISMERET:

- német felsőfok („C”) — 137/2008. (V.16.) Korm. rend. 14. §
- angol középfok („A”) — A 259122

TUDOMÁNYOS KUTATÓI CSOPORT, PROGRAM IRÁNYÍTÁS; ÖSZTÖNDÍJ:

- „*A Kádár-korszak egyházpolitikájának koronatanúja: Miklós Imre portréja*” címmel az Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások Közalapítvány által 0037. számon nyilvántartott program vezetése (2003).
- A Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíja 2005–2007.

Budapest, 2009. szeptember 27.

Szabó Csaba Ph.D.

SZABÓ CSABA

Középiskolás korom óta, 1981-től bejártam a Zala Megyei Levéltárba, ahol olyan kiváló levéltárosok dolgoztak, mint Degré Alajos, Szabó Béla, Simonffy Emil, vagy a fiatalabbak közül Halász Imre és Kapiller Imre. OKTV dolgozatomhoz Lojzi bácsi és Béla bácsi éppen úgy segített, mint a levéltári történelem órák kitalálója és lelkes előadója, Halász Imre. Az első publikációs próbálkozásoknak miniszteri kitüntetés és egy életre szóló elkötelezettség lett az eredménye. Később a szombathelyi főiskoláról is visszajártam a zalaegerszegi levéltárba, de egyre gyakrabban felkerestem a Vas Megyei Levéltárban Kiss Mária nénit, Tilcsik Gyurit és Feiszt Gyurkát. Ebből az időből a szemináriumi dolgozatokon túl, néhány publikációt és egy TDK országos első helyezést köszönhetek részben levéltáros barátaim segítségének. A bajorországi egyetemi évek alatt csak ritkán találkoztam a régi ismerősökkel, de a kapcsolatok nem szakadtak meg. Amikor 1997-ben friss Magister diplomámmal hazatértem Magyarországra és Budapesten telepedtem le, éppen Halász Imrétől kaptam néhány tippet, hogy kiket hívjak fel, ha munkahelyet keresek.

A lehetséges állásajánlatok közül azonnal Budapest Főváros Levéltára mellett döntöttem. Segédlevéltáros, levéltáros, főosztályvezető-helyettes munkaköröket töltöttem be. A BFL-ben a peremkerületi anyag és a dekoncentrált szervek referense voltam. Az iratanyag túlnyomórészt alapszinten volt rendezve, amikor a referenciámat átvettem. Hat év alatt a kb. 1000 ifm iratanyagot középszinten rendeztem és raktári jegyzékekkel láttam el Erdélyi Pál levéltári kezelő segítségével. A peremkerületi anyagból két forráskötetet is publikáltam (Dokumentumok Kispest történetéhez 1873–1950. Összeállította, szerkesztette és jegyzetekkel ellátta Szabó Csaba. Budapest Főváros Levéltára, Bp., 1999. 238 p; Dokumentumok Budafok–Tétény történetéhez 1731–1950. Szerkesztette Czaga Viktória – Garbóczi László – Szabó Csaba. A dokumentumokat válogatta Czaga Viktória – Szabó Csaba. Budapest Főváros Levéltára, Bp., 2002. 421 p.).

Időközben Németországban megszereztem a Dr. phil. fokozatot. A német jog szerint ezt a címet csak akkor adja ki az egyetem, ha a disszertáció nyomtatásban is megjelenik, vagy szerződés garantálja a megjelentetést. A vizsgák után a müncheni Magyar Intézet azonnal szerződést kötött velem munkám kiadására. Közben a BFL új főigazgatója, Á. Varga László beiskolázott az ELTE levéltár szakos képzésére. A 20 felvételt nyert közül azon 13 kolléga közt maradtam, akik végül levéltáros diplomát szereztek. 2003-ban Prof. Dr. Gecsényi Lajos lehetőséget adott arra, hogy a Magyar Országos Levéltárban, azon az osztályon dolgozzak,

amelyik anyagát tudományos kutatásaim során leginkább ismertem, használtam. Az ezzel kapcsolatos tudományos munkáimat a pályázatomhoz mellékelt válogatott publikációs jegyzék tartalmazza.

Ugyan csak rövid ideig láttam el a MOL V. Főosztályának vezetését, azonban erre az időre esett a főosztály összevonása a VII., volt pártiratok osztályával, valamint az új, VII. Kormányzati Gyűjtőterületi Főosztály megszervezése.

2003 tavaszától a mai napig második ciklusban ellátom főigazgató-helyettesként az 1945 utáni politikai és gazdasági kormánysszervek, a gazdasági iratok és gyűjtőterületi osztályok, valamint az informatika felügyeletét. 2007 őszétől a MOL Elektronikus Levéltár projektigazgatója vagyok.

A MOL-ban eddig eltöltött hat évem során további számos publikációt jelentettem meg. Külön kiemelném a IV. Országos Jelenkortörténeti Konferencia megszervezését és a konferenciáról készült kiadvány szerkesztését. Ugyancsak fontosnak tartom, hogy a Nagy Imre és mártírtársai perének 50. évfordulójára együttműködésben az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárával virtuálisan egyesítettük a per teljes anyagát. Sikerült feltárni és digitálisan felújítani a per hangzó anyagait, amelyet azóta DVD-én is kiadtunk.

Mivel a teljes Magister képzést német nyelvterületen végeztem, majd a PhD fokozatot is ugyanott szereztem meg, németül szóban és írásban egyaránt magabiztosan kommunikálok. Az egyetemen a kötelező latin mellett franciául is tanultam, teljesítettem a „mittelstufe” szintet. Ezt a nyelvet nem használom. Angolból középfok „A” típusú nyelvvizsgaszintet teljesítettem, tudományos publikációimhoz (olvasás, értés) használom a nyelvet.

Budapest, 2009. szeptember 27.

Szabó Csaba Ph.D.

SZABÓ CSABA VÁLOGATOTT PUBLIKÁCIÓI (2000–2009):

Önálló könyv, könyvfejezet, szerkesztés:

1. CSABA SZABÓ: *Die katholische Kirche Ungarns und der Staat in den Jahren 1945–1965*. Verlag Ungarisches Institut, München 2003. 219 p.
2. A „Világosság” fedőnevű belső rezidentúra az Állami Egyházügyi Hivatalban. In SZABÓ CSABA – SOÓS VIKTOR ATTILA: *„Világosság” Az Állami Egyházügyi Hivatal és a hírszerzés tevékenysége a katolikus egyház ellen*. Új Ember – Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány, Budapest, 2006. 17–72. p.
3. *Magyar katolikus egyház 1956.* – A Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány évkönyve, 2007. – Szerk.: SZABÓ CSABA. Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány, Új Ember, Budapest, 2007. 255 p.
4. *Távolodás és közelítések. A rendszerváltás és Kádár-korszak*. Szerkesztette MAJTÉNYI GYÖRGY és SZABÓ CSABA. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Kossuth Kiadó, Budapest, 2008. 582 p.
5. *A Nagy Imre és társai elleni per hangfelvétele és szó szerinti leírata*. Megrendült a világ. DVD-ROM. Szerkesztő: HANÁK GÁBOR és SZABÓ CSABA. Magyar Országos Levéltár, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Országos Széchényi Könyvtár Történeti Interjúk Tára, Kossuth Kiadó Zrt., Budapest, 2008.
6. *Az egyházi iskolák államosítása Magyarországon 1948.* – A Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány évkönyve, 2008. – Szerk.: SZABÓ CSABA és SZIGETI LÁSZLÓ. Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány, Új Ember, Budapest, 2008. 323 p.

Önálló szerzői teljesítménynek minősülő kritikai kiadás, forráskiadás:

1. *Egyházügyi hangulat-jelentések 1951, 1953.* Szerkesztette, a bevezető tanulmányokat írta és a mutatókat összeállította SZABÓ CSABA. Budapest Főváros Levéltára – Osiris Kiadó, Budapest, 2000. 463 p.
2. *A Grósz-per előkészítése 1951.* Szerkesztette, a bevezető tanulmányt írta és a mutatókat összeállította SZABÓ CSABA. Budapest Főváros Levéltára – Osiris Kiadó, Budapest, 2001. 408 p.
3. BALOGH MARGIT – SZABÓ CSABA: *A Grósz-per*. Kossuth Kiadó, Budapest, 2002. 313 p.
4. SZABÓ CSABA: *A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években*. Szent István Társulat – Magyar Országos Levéltár, Budapest, 2005. 506 p.

Tanulmányok:

1. A bajor levéltári rendszer, egy tanulmányút tapasztalatai (Társszerző: NÉMETH ILDIKÓ). In *Levéltári Szemle*, 2000/3. szám, 24–41. p.
2. A katolikus egyház állami ellenőrzése és korlátozása az ötvenes években. In *Valóság*, 2002/1. szám, 87–96. p.
3. Die katholische Kirche Ungarns bis zum Prozeß gegen József Kardinal Mindszenty. In *Im Räderwerk des »real existierenden Sozialismus« Kirchen in Ostmittel- und Osteuropa von Stalin bis Gorbatschow*. Hrsg. von HARTMUT LEHMANN und JENS HOLGER SCHJØRRING. Wallstein Verlag, Göttingen, 2003. 41–64. p.
4. Brücken über die Donau zwischen Ofen und Pest: Kettenbrücke, Margaretenbrücke, Franz–Joseph–Brücke, Elisabethbrücke. In *Budapest und Wien. Technischer Fortschritt und urbaner Aufschwung im 19. Jahrhundert*. Redaktion PETER CSENDES und ANDRÁS SIPOS. Bp. – Wien, 2003. 89–100. p.
5. A Magyar Szentföld és Budapest Főváros Levéltára. In *Levéltári Szemle*, 2003/4. szám, 42–53. p.
6. Grundlinien der Kirchenpolitik der Ungarischen Sozialistischen Arbeiterpartei nach der Revolution von 1956 am Beispiel der katholischen Kirche. In *Wie die Träumenden?* Hg. PETER MASER, JENS HOLGER SCHJØRRING. Martin-Luther-Verlag, Erlangen, 2003. 161–176. p.
7. Magyarország és a Vatikán. Egyházpolitika a hatvanas években. In „*Hatvanas évek*” *Magyarországon*. Szerkesztette RAINER M. JÁNOS. 1956-os Intézet, Budapest, 2004. 63–95. p.
8. Dokumentumok a zsidó kivándorlás történetéhez (1948–1953). In *Levéltári Közlemények*, LXXV. évf. 2004. 2. szám, 155–232. p.
9. A levéltári kiadványok helye és szerepe a történettudományi kutatásban. (Társszerzők: BARÁTH MAGDOLNA, BÖSZE SÁNDOR, HORVÁTH RICHÁRD, H. NÉMETH ISTVÁN, RESS IMRE, SIPOS ANDRÁS, TÓTH ÁGNES). In *Levéltári Közlemények*, LXXVI. évf. 2005. 1. szám, 3–61. p.
10. Mindszenty József politikai végrendelete 1956-ból. In *A katolikus egyház 1956-ban*. Szerk.: ROSDY PÁL. Új Ember, Budapest, 2006. 141–146. p.
11. Az átmeneti levéltár. Lehetőség, amely Magyarországon is majdnem mindenkinek kedvező volna. (Társszerzők: MAJTÉNYI GYÖRGY, MIKÓ ZSUZSANNA). In *Levéltári Közlemények*, LXXVII. évf. 2006. 2. szám, 3–12. p.

12. Die totale Kontrolle der römisch-katholischen Kirche Ungarns in der Phase des real existierenden Sozialismus (1945–1989). In *Die Kirchen und das Erbe des Kommunismus*. Hrsg. von KATHARINA KUNTER, JENS HOLGER SCHJØRRING. Martin-Luther-Verlag, Erlangen, 2007. 317–333. p.
13. Mindszenty József szabadon töltött napjai 1956-ban. In *ÁVH – Politika – 1956. Politikai helyzet és az állambiztonsági szervek Magyarországon, 1956*. Szerk.: OKVÁTH IMRE. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Budapest, 2007. 223–234. p.
14. „Nyíri“ és „Keleti“ — Keresztes. Adalékok a görög katolikusok 20. századi történetéhez. In *Egyháztörténeti Szemle*, 8. évf. 2007. 1. szám, 189–215. p.
15. A katolikus vallásosság megélésének lehetőségei a Kádár-korszakban a búcsúk példáján. In *Távolodás és közelítések. A rendszerváltás és Kádár-korszak*. Szerkesztette MAJTÉNYI GYÖRGY és SZABÓ CSABA. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Kossuth Kiadó, Budapest, 2008. 463–487. p.
16. A Nagy Imre miniszterelnök és társai ellen indított per írott, képi és hangzó forrásainak digitalizálása. (Társszerző: HANÁK GÁBOR). Magyar Országos Levéltár, Budapest, 2008. 58 p.
17. Izrael hatnapos háborúja és a magyar külpolitika. In *Történelmi Szemle*, L. évf. 2008. 2. szám, 225–250. p.
18. A Magyar Országos Levéltár elektronikus nyilvántartó programjai, adatbázisai. Az Egységes Elektronikus Levéltári Nyilvántartó Rendszer (e-Archivum) és a DigitArchiv létrehozása és működésük tapasztalatai. In *Magyar Levéltárosok Egyesülete 2007. évi vándorgyűlése. Nyíregyháza 2007. augusztus 22–24*. Szerk.: BILKEI IRÉN. Magyar Levéltárosok Egyesülete, Budapest, 2008. 85–106. p.
19. A diktatúrák iskolapolitikája. In *Vigilia*, 73. évf. 2008. 11. szám, 802–812. p.
20. Iskolapolitika a XX. század totalitárius diktatúráiban. In *Az egyházi iskolák államosítása Magyarországon 1948. – A Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány évkönyve*, 2008. – Szerk.: SZABÓ CSABA és SZIGETI LÁSZLÓ. Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány, Új Ember, Budapest, 2008. 13–36. p.
21. Bosszú vagy kiiktatás? Gondolatok a Turchányi-per kapcsán (1957). In *Megtorlások évszázada*. Politikai terror és erőszak a huszadik századi Magyarországon. Szerk.: SZEDERJESI CECÍLIA. Nógrád Megyei Levéltár, 1956-os Intézet, Budapest, 2008. 259–269. p.

22. A korszak, amelyben az 1947. évi XXXIII. törvény született. In *Egyházak és tolerancia Magyarországon*. Tudományos konferencia az 1947. évi XXXIII. törvény megszületésének 60. évfordulója alkalmából. 2007. december 5. Oktatási és Kulturális Minisztérium Egyházi Kapcsolatok Titkársága, Budapest, 2008. 63–82. p.
23. A rendszerváltozás évei Magyarországon, 1987–1990. In *A rendszerváltás évei, 1987–1990*. Kiállítás a Magyar Országos Levéltárban. Megtekinthető 2009. június 11-től. (Társszerzők: MAJTÉNYI GYÖRGY, MIKÓ ZSUZSANNA). Magyar Országos Levéltár, Budapest, 2009. 1–56. p.

Cikkek:

1. Szovjet-magyar viszony, 1946. In *História*, 2000/8. szám, 22–23. p.
2. Schwartzer von Babarcz Ferenc; Schweitzer Eduard. In *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*. Hgg. von der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. 55. Lieferung, Wien, 2001. 29.; 44. p.
3. Gázgyárból levéltár – egy ipari műemlék hasznosításának tanulságai. In *Levéltári Szemle*, 2003/1. szám, 36–40. p.
4. A katolikus egyház Magyarországon a „hosszú hatvanas években” In *Rubicon*, 2004/10. szám, 61–66. p.
5. Egyházpolitika és a katolikus egyház. In *História*, 2006/6–7. szám, 32–33. p.
6. Azbeszttartalmú levéltári dobozok cseréje a Magyar Országos Levéltárban. (Társszerző: SZABÓ GYULA) In *Levéltári Szemle*, 2007/4. szám, 50–54. p.
7. A zsidó kivándorlás történetéhez. In *História*, 2008/4–5. szám, 41–43. p.

Recenziók, nekrológok:

1. Shvoy Lajos: Önéletrajz. Szerkesztette, a bevezetőt írta, jegyzetekkel ellátta és a mutatókat összeállította MÓZESSY GERGELY. Székesfehérvár, Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár, 2002. In *Egyháztörténeti Szemle*, IV. évf. 2003/1. szám, 133–136. p.
2. In memoriam Lénárd Ödön (1911–2003). In *Levéltári Szemle*, 2003/2. szám, 89–91. p.
3. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek napirendi jegyzékei 1944. december 23.–1947. május 31. Szerkesztette: G. VASS ISTVÁN. Összeállította: Csapó Mária, Haász Réka, Kurecskó Mihály, Szücs László, G. Vass István. (A Magyar Országos Levéltár segédletei 11.) Budapest, Magyar Országos Levéltár, 2003. 448 p.; Minisztertanácsi jegyzőkönyvek napirendi jegyzékei 1947. június 1.–1950. február 25. Szerkesztette: G. VASS

ISTVÁN. Összeállította: Csapó Mária, Haász Réka, Kurecskó Mihály, Szűcs László, G. Vass István. A személynévmutatót készítette: Pintér Mariann. (A Magyar Országos Levéltár segédletei 11/2.) Budapest, Magyar Országos Levéltár, 2004. 576 p. In *Levéltári Szemle*, 2004/3. szám, 80–81. p.

4. ÁRPÁD von KLIMÓ: Ungarn seit 1945, Göttingen 2006. In *Levéltári Közlemények*, LXXVIII. évf. 2007. 2. szám. 303–307. p.
5. Az állambiztonság múltjának megismerhetősége. [TABAJDI GÁBOR–UNGVÁRY KRISZTIÁN: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon. 1956–1990. 1956-os Intézet–Corvina Kiadó, Budapest, 2008. 515 p.] In *Múltunk*, LIII. évf. 2008. 4. szám. 290–300. p.
6. A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai 1949–1965 között. Dokumentumok. Szerk.: BALOGH MARGIT. Budapest, METEM, 2008. I-II. kötet. 702 + 772 o. In *Levéltári Közlemények*, LXXX. évf. 2009. 397–400. p.

Tudományos kritikai fogadtatás:

1. HOLOPCEV PÉTER: Egyházügyi hangulat-jelentések 1951, 1953. In *Egyháztörténeti Szemle*, II. évf. 2001/1. szám, 206–209. p.
2. ADRIÁNYI GÁBOR: Egyházügyi hangulat-jelentések 1951, 1953. In *Ungarn-Jahrbuch*. Zeitschrift für interdisziplinäre Hungarologie. Band 25. (2000/2001). 456–458. p.
3. ADRIÁNYI GÁBOR: A Grösz-per előkészítése 1951. In *Ungarn-Jahrbuch*. Zeitschrift für interdisziplinäre Hungarologie. Band 26. (2004). 395–396. p.
4. KAPRONCZAY KÁROLY: A Magyarországi Katolikus Egyház és az állam 1945 és 1965 között. (Recenzió a „Die katholische Kirche Ungarns und der Staat in den Jahren 1945–1965” Verlag Ungarisches Institut, München 2003. 219 p. című kötetről). In *Valóság*, 47. évf. 2004/1. szám. 245–246. p.
5. MÓZESSY GERGELY: Csaba Szabó Die katholische Kirche Ungarns und der Staat in den Jahren 1945–1965. Studia Hungarica. Schriften des Ungarischen Institut München 48. Verlag Ungarisches Institut, München 2003. 222 p. In *Századok*, 139. évf. 2005/1. szám. 219–221. p.
6. HEIKO OVERMEYER (Münster): Csaba Szabó Die katholische Kirche Ungarns und der Staat in den Jahren 1945–1965. Ungarisches Institut München 2003. 215 S. = Studia Hungarica, 48. In *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas* 53 (2005), 333–334. p.

7. MARKUS LINGEN (Bonn): Szabó, Csaba Die katholische Kirche Ungarns und der Staat in den Jahren 1945–1965. München: Ungarisches Institut 2003. 219 S. = Studia Hungarica, 48. In *Ungarn-Jahrbuch* 27 (2005), 458–459. p.
8. RAINER BENDEL: Csaba Szabó: Die katholische Kirche Ungarns und der Staat in den Jahren 1945-1965. In *Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde*, Jahrgang 28 (2005). 237-238.
9. GERGELY JENŐ: A Grösz-per előkészítése – 1951. Szerkesztette, a bevezető tanulmányt írta és a mutatókat összeállította Szabó Csaba. Párhuzamos archívum. Sorozatszerk.: Varga László. Osiris Kiadó – Budapest Főváros Levéltára, Budapest, 2001. 409 p. Balogh Margit – Szabó Csaba: A Grösz-per. Híres politikai perek. Sorozatszerk.: Stemler Gyula. Kossuth Kiadó, Budapest, 2002. 313 p. In *Századok*, 140. évf. 2006/1. szám. 267–273. p.
10. FEJÉRDY ANDRÁS: A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években. Budapest, 2005. 508 o. In *Levéltári Közlemények*, LXXVII. évf. 2006. 1. szám, 154–158. p.
11. MÉSZÁROS ISTVÁN: Újabb kötet az Ostpolitik témában. In *Távlatok*, 73. évf. 2006. 3. szám, 309–313. p.
12. BAKÓ BALÁZS: Szabó Csaba – Soós Viktor Attila: „Világosság” In: *Vasi Szemle*, 60. évf. 2006/6. szám, 792–793.

Előadások:

Közel 30 magyar és német nyelvű előadást tartottam az elmúlt 10 évben Európaszerte.

Budapest, 2009. szeptember 27.

Szabó Csaba Ph.D.